

Bloemenrijke bermen begeleiden jonge eiken, hier is alvast minder kans op veel eikenprocessierupsen.

De eikenprocessierupsenplaag

Stadsbiodiversiteit als duurzame oplossing voor ecologisch onevenwicht

De eikenprocessierups (EPR) heeft allicht geen introductie. Zijn naam dankt hij enerzijds aan zijn voorkeur voor eik als voedsel- en waardplant en anderzijds aan de nachtelijke processies van hun spinselnesten naar de eikenbladeren. Velen kennen hem echter van de vervelende jeuk die hij veroorzaakt, zeker op plaatsen waar hij zich massaal in eiken nestelt. Maar hoe kan een soort die tot het einde van de vorige eeuw nog als uitgestorven bestempeld werd zich zo snel tot een beruchte plaagsoort ontwikkelen? In de oorzaak blijkt ook een oplossing te schuilten: het verloren gegane ecologisch evenwicht tussen plaag en natuurlijke vijand herstellen. Biodiversiteit is dan ook het sleutelwoord van dit artikel.

Tekst Tobias Nauwelaers | **Foto's** Landmax bvba

De eikenprocessierups in de stad: tussen de Singel en de Ring van Antwerpen

Eikenprocessierups (EPR): bedreigde diersoort of plaag?

De eikenprocessierups is bijzonder door zijn levenscyclus van 1 jaar, waarbij hij in de zomer met zijn brandharen als volwassen rups voor grote gezondheidsrisico's zorgt (zie levenscyclus). In Vlaanderen komt de EPR al reeds eeuwen voor, maar vanaf het begin van de 20ste eeuw tot 1970 leek hij in Vlaanderen uitgestorven te zijn. Vanaf de jaren '90 is de EPR zich echter explosief gaan vermeerderen en verspreiden, in het bijzonder in de provincies Limburg en Antwerpen. De oorzaak hiervan is vermoedelijk een combinatie van verschillende factoren (zie kader 'Recept voor een harige plaag').

De levenscyclus en ongemaksintensiteit van EPR (Bron: Poster 'Eikenprocessierupsen', gezondheidmilieu.be)

Ecologisch evenwicht

De grootste overlast door de plaag ondervinden we in een meer verstedelijkte omgeving, waar het ecologisch evenwicht tussen de EPR en zijn natuurlijke vijanden het meeste verstoord is. Door de verschillende nadelen van de klassieke bestrijdingsmethoden, zoals hoge kosten en een negatieve impact op het milieu, is het daarom aangewezen om dit evenwicht zoveel als mogelijk te herstellen en de plaag zo beperken. Om dit evenwicht weer te herstellen kunnen we op drie eenvoudige pijlers steunen:

- het herstellen en creëren van habitat voor de natuurlijke vijanden,
- het gebruik van niet-selectieve biociden terugdringen,

- het verminderen van habitat en voedselaanbod voor EPR.

Onder de natuurlijke vijanden van de EPR onderscheiden we twee types, namelijk de predatoren en de parasieten.

Gevederde vijanden en prachtige rovers

Tot de predatoren behoren verschillende vogel- en insectensoorten en vlermuizen. Deze jagen op de EPR in verschillende stadia van zijn cyclus, zo plukken grootvleermuizen in augustus de nachtvlinders uit de lucht. Mezen, mussen en de koekoek zijn belangrijke gevederde vijanden en onder de geleedpotigen zijn wantsen, kevers en spinnen maar enkele van de vele predatoren. De grote poppenrover, een prachtige groene kever die in houtkanten en oude bomen leeft, is hierbij wellicht de grootste veelvraat maar hij is helaas extreem zeldzaam geworden. Ook verschillende parasieten hebben hun zinnen gezet op de eikenprocessierups, zoals verschillende soorten

EPR wordt door een koolmees uit het spinselnest geplukt (Bron: Nature Today, Silvia Hellingman)

Recept voor een harige plaag

De oorzaak van de grotere aanwezigheid aan EPR is nog niet volledig verklaard, maar het is alicht een combinatie van volgende drie trends:

- Gunstige weersomstandigheden, met name droge, warme zomers en vooral zachte winters, zorgen voor een verlaagde mortaliteit van de eitjes, rupsen en vlinders.
- Minder natuurlijke vijanden door het gebruik van pesticiden en door habitatverlies ten gevolge van verstedelijking, intensief gemaaide bermen en het verdwijnen van kleine landschapselementen.
- Uitbreiding van het voedselaanbod van EPR door uitbreiding van uniforme eikenbeplantingen. Als vrijstaande bomen met vele warme plekken in hun kruin vormen deze eiken tevens de ideale habitat voor EPR.

Besrijke struiken zoals vlier en ruige bermen onder eiken zorgen voor meer vogels en insecten.

sluipvliegen en -wespen wiens larven zich tegoed doen aan de rupsen.

Instrumentarium

Om samen met deze natuurlijke vijanden het ecologisch evenwicht te herstellen kan u als groenbeheerder diverse concrete terreinacties nemen. Gecoördineerd vanuit een geïntegreerd managementplan voor EPR kan u deze optimaal integreren in verschillende types groenbeheerplannen, waarvoor we hieronder al enkele suggesties geven.

Bermebeheerplan

Bloem- en besrijke bermen zijn niet alleen voor ons aantrekkelijk maar ook voor vele natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups. Het ontwikkelen van kruidenrijke bermen, ruigten en bloeiende houtkanten resulteert zo in meer insecten, vogels en vleermuizen die jagen en parasiteren op de EPR. Een ruigtebeheer in bermen is wellicht de goedkoopste én duurzaamste maatregel tegen eikenprocessierups. En met het snoei-hout van houtkanten en struiken kunnen in de bermen takkenwallen gemaakt worden die schuilmogelijkheden bieden voor bijvoorbeeld de grote poppenrover.

Bomenbeheerplan

In een gemeentelijk bomenbeheerplan is het aangewezen om een geleidelijke omvorming uit te voeren van uniforme straten met eiken naar gemengde aanplantingen met complementaire boomsoorten. Eiken hoeven zeker niet uit het straatbeeld te verdwijnen, zolang ze niet dominant voorkomen en gemengd aangeplant worden met andere soorten. Door een gediversifieerd, inheems en volwassen bomenbestand te ontwikkelen wordt het

“Ruigtebeheer in bermen is wellicht de goedkoopste én duurzaamste maatregel tegen eikenprocessierups.”

voedselaanbod van de eikenprocessierups beperkt, krijgen natuurlijke vijanden meer kansen en is het bomenbestand meer bestand tegen plagen. Ook nestkasten aanbrengen voor holenbroeders, zoals mezen, in zones met veel EPR kan de plaagdruk mee doen afnemen.

Beheer van het buitengebied

In natuurbeheerplannen voor gemeentelijke recreatiedomeinen, parken, bossen en natuurgebieden is het aangewezen om naar een hoge biodiversiteit te streven met inheemse

boomsoorten afgewisseld met bosranden, kruidenrijke graslanden en ruigten. Daarnaast kan je samen met landbouwers een landschapsinrichtingsplan opmaken, waarmee zij gestimuleerd worden om bloemenrijke grasstroken en houtkanten aan te leggen en te beheren en hun pesticidengebruik te verminderen, in het bijzonder in gebieden met veel EPR.

Participatie van burgers

Als laatste is het betrekken van de burgers een must, gezien zij vaak ook diegenen zijn die de meeste overlast ervaren. Via verschillende communicatieacties, participatietrajecten en groepsaankopen kunnen zij met een aangepaste tuininrichting en -beheer kansen creëren voor de natuurlijke vijanden. Zo kunnen ze nestkasten ophangen, bloemenrijke graslanden en borders ontwikkelen en bloeiende geveltuinten aanleggen met wilde kamperfoelie en klimop. Ook pesticidevrij tuinieren is een groot aandachtspunt, denk hierbij maar aan de grote mezensterfte door de behandeling tegen buxusmot, mezen die geen EPR meer uit de bomen kunnen plukken.

LIFE project

Hoe we al deze maatregelen het beste kunnen inzetten en hoe effectief ze zijn wordt al door

Bloemrijke bermen zorgen niet enkel voor natuurlijke vijanden, ze verfraaien ook het landschap.

enkele proefprojecten in Nederland getest, waar reducties van 85% in nestaantal in drie jaar tijd gemeten worden. Maar ook in eigen land wil het INBO en Provincies Antwerpen en Limburg deze onderzoeken via een LIFE project. Dit demo- en onderzoeksproject zal zich richten op het onderzoeken van drie maatregelen, namelijk de habitatverbetering rond eiken door aangepast bermbeheer, het ophangen van nestkasten voor mezen en het kweken en uitzetten van de grote poppenrover.

Conclusie

Het is duidelijk dat deze maatregelen niet hetzelfde jaar al resultaten kunnen leveren maar de verschillende duurzame maatregelen ter bevordering van het ecologisch evenwicht leveren wel op de lange termijn een win-win situatie op. Zo werkt dit beheer kostenbesparend én wordt iedere gemeente meer biodivers en aantrekkelijker door het gevarieerde

Gemengde straatbomen zorgen voor meer natuurlijke vijanden en een robuuster bomenbestand.
(bron: ID magazine no. 5, Boomkwekerij Ebben)

(stads)landschap met bloemrijke bermen en volwassen boombestanden.

De prognoses voor de toekomst stellen dat de eikenprocessierups een blijvende (plaag)soort is en dat die wellicht door een andere jeukende soort, de dennenprocessierups, vergezeld zal worden. Het is bijgevolg in ieders belang om nog dit jaar aan de slag te gaan en de natuurlijke vijanden gastvrij te ontvangen in jouw groene gemeente.

Contactgegevens auteur

Tobias Nauwelaers | tobias.nauwelaers@landmax.be

Meer info

Vademecum Bestrijding eikenprocessierups
(Agentschap voor Natuur en Bos, 2013)

Websites

www.ecopedia.be
www.naturetoday.com
www.processierups.nu

De grote poppenrover, een prachtige veelvraat. (Fotograaf: Thomas Huntke)

